

Nusayrilikte Enkarnasyon İnanç1

Hatice ARSLAN

FCR YAYIN LTD.

Genel Yayın No | General Publication Number: 1697

FCR Sertifika no | Certificate Number: 46550

ISNI: 0000 0004 4657 1968

ROR ID: ror.org/00zznvq98

Alt Yayın | Imprint: Eskiyesi

Yayın No | Publication Number: 340

Kitap Adı : Nusayrilikte Enkarnasyon İnanıcı

Book Title : The Doctrine of Incarnation in Nusayrism

ISBN : 978-625-5536-53-2

DOI : doi.org/10.70458/fcr.9786255536532

Yazar | Author: Hatice Arslan | orcid.org/0000-0002-0517-8495

Kurum | Institution: Balıkesir Üniversitesi

ROR ID: ror.org/02tv7db43

Yayın Türü | Publication Type: Kitap | Book - Monograph

Yayın Dili | Language: Türkçe | Turkish

Ebat | Dimensions: 13,5 x 21 cm

Baskı Sayısı | Edition: 1

Sayfa Sayısı | Pages: 178 (xii + 166)

Yayın Tarihi | Publication Date: Eylül | September 2025

Yayın Yeri | Place of Publication: Ankara, Türkiye

Mizanpaj ve Kapak | Layout and Cover Design: FCR

Baskı ve Cilt | Printing and Binding: NY MATBAACILIK (Sertifika no: 50732)

Konu Kategorisi | Subject Categories

BIC: HRAM2 - İslami mezhepler | Islam: branches & sects

BISAC: RELO37050 - İslam / Şiiilik | Religion / Islam / Shi'a

THEMA: QRAM2 - İslam mezhepleri | Islam: branches & sects

LC Classification: BP193.5.I5 - Nusayrilik ve İslami mezhepler | Shi'ah Islam, including sects like Nusayrism

DEWEY: 297.820 - Nusayrilik ve Şii Mezhepler | Shiite Islam

WoS Category: Religion | Din

WoS Citation Topics Meso: 6.1 - Dinler ve İnançlar | Religions and Belief Systems

WoS Citation Topics Micro: 6.1.12 - Ezoterik İslam, Mezhepler ve İlahiyat | Esoteric Islam, Sects, and Theology

Scopus Subject Areas: 1202 - Din ve Teoloji | Religious Studies

Atf Bilgisi | Cite as: Arslan, Hatice. *Nusayrilikte Enkarnasyon İnanıcı*. Ankara: FCR Yayın Ltd., 2025.

© All rights reserved | FCR YAYIN LTD.

Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 06050

Altındağ-Ankara/TÜRKİYE • Tel: +90 (312) 310 08 60

www.fcr.com.tr • fcr@fcr.com.tr

Nusayrilikte Enkarnasyon İnanç1

Hatice ARSLAN

Ankara 2025

Yazar Hakkında | About the Author

Hatice ARSLAN

1981 yılında Bursa'da doğdu. 2006'da Bursa Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. 2007'de Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yüksek lisans eğitimine başladı ve eğitiminin son dönemini Erasmus öğrenci değişim programı çerçevesinde Almanya'da Eberhard Karls Universität Tübingen Katholisch-Theologische Fakultät'ta geçirdi. 2009'da "Bir Yahudilik Yorumu Olarak Hasidizm" adlı teziyle yüksek lisans eğitimini tamamladı. Aynı yıl İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde doktora başlandı ve 2014'te Öğretim Üyesi Yetiştirme Programı (ÖYP) kapsamında Balıkesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Bilimleri Anabilim Dalı'na araştırma görevlisi olarak atandı. 2015 yılında "Nusayri Geleneğinde İnkarnasyon Öğretisi" başlıklı teziyle doktorasını tamamladı. Halen Balıkesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dinler Tarihi Anabilim Dalı'nda öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

She was born in 1981 in Bursa. She graduated from the Faculty of Theology at Bursa Uludağ University in 2006. In 2007, she began her master's studies at the Institute of Social Sciences at Çanakkale Onsekiz Mart University. She spent the final term of her graduate education in Germany, at Eberhard Karls Universität Tübingen Katholisch-Theologische Fakultät, within the scope of the Erasmus student exchange program. She completed her master's degree in 2009 with a thesis titled "Hasidism as an Interpretation of Judaism." In the same year, she began her doctoral studies at the Institute of Social Sciences at Istanbul University. In 2014, she was appointed as a research assistant to the Department of Religious Sciences at the Faculty of Theology, Balıkesir University, within the scope of the Faculty Member Training Program (ÖYP). In 2015, she completed her Ph.D. with a dissertation titled "Incarnation in the Nusayri Tradition." She is currently serving as a faculty member in the Department of History of Religions at the Faculty of Theology, Balıkesir University.

Kitap Hakkında

Nusayrilikte Enkarnasyon İnancı

Bu çalışma, Nusayri geleneğinde yer alan enkarnasyon inancını, inancın tarihsel gelişimi ve metinsel yansımaları üzerinden incelemeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda Nusayrilik üç temel teolojik dönemde ele alınmıştır. Birinci teolojik dönemde Nusayriliğin kurucusu kabul edilen Muhammed b. Nusayr ile mezhebin doktrinlerini sistemleştiren Hüseyin b. Hamdân el-Hasîbî'nin eserlerinde sunulan Tanrı'nın beşer suretinde görünmesi inancı incelenmektedir. Bu eserlerde *ma'nâ* ve *isim* olarak iki şahsiyette zuhur eden Tanrı'nın görünümleri, enkarnasyon inancı çerçevesinde yorumlanmaktadır.

Nusayrilikte enkarnasyon inancı açısından ikinci süreç, mezhebin yayıldığı ve farklı kültürlerle etkileşime geçtiği X. ve XI. yüzyıldır. İkinci bölümün konusu olan bu dönem, Tanrı tasavvuru ve Tanrı'nın beşerî tezahürünün tabiatı hakkında geliştirilen farklı yorumları içermektedir. Bu dönem Nusayri liderlerin eserlerinde Tanrı'nın tezahürü çoğunlukla doketik bir yaklaşımla ele alınmakla birlikte, bazı metinlerde enkarnasyon fikrine yakın yorumlara da rastlanmaktadır.

Son bölümde ise XIX. yüzyılda bazı Nusayri sır metinlerinin araştırmacılar tarafından ortaya çıkarılma süreci ile bu eserlerde sunulan Tanrı'nın beşerî görünümünün niteliği ele alınmaktadır. Açık bir Hıristiyan etkinin var olduğu görülen bu eserlerde Tanrı'nın görünümünün salt doketizm ile açıklandığı görülmektedir. Ayrıca bu bölümde modern dönem Nusayrilerinin genel olarak bu metinlere yaklaşımları özelde ise enkarnasyon ile ilgili görüşleri aktarılmaya çalışılmıştır.

Araştırmada tarihsel ve metinsel analiz yöntemi benimsenmiş; Nusayriliğin kurucu ve sistemleştirici figürlerinin eserleri ile XIX. yüzyılda ortaya çıkarılan sır metinler incelenmiştir. Ayrıca modern dönemdeki Nusayri yaklaşımlarına da yer verilerek, tarihsel süreklilik ve dönüşüm karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Bu çalışma, enkarnasyon kavramının Nusayriliğe özgü yorum biçimlerini ortaya koyarak, İslami ezoterik gelenekte bu kavramın nasıl dönüştüğüne dair bütüncül bir perspektif sunmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Nusayrilik; Şiilik; Gulât; Enkarnasyon; Doketizm

About The Book

The Doctrine of Incarnation in Nusayrism

This study examines the belief in incarnation within the Nusayri tradition, tracing its development from its earliest formulations to the modern period. The analysis is structured around three key theological stages.

The first stage focuses on the works of Muhammad b. Nusayr, regarded as the founder of Nusayrism, and al-Hasibi, who systematized its doctrines. These writings present the manifestation of God in two aspects - *ma'nā* (meaning) and *ism* (name)- reflecting an early formulation of incarnation belief.

The second stage corresponds to the 10th and 11th centuries, a period of expansion and cultural interaction. During this time, new interpretations of divine manifestation emerged. Although the dominant view tends toward a docetic understanding, references to incarnation also appear sporadically in Nusayri texts.

The third stage is based on the discovery of esoteric Nusayri texts by researchers in the 19th century. These texts, likely composed in the 18th and 19th centuries and heavily influenced by Christian thought, interpret divine manifestation almost exclusively through a docetic lens. This study also considers the perspectives of modern Nusayris on these texts and the concept of incarnation.

Through historical and textual analysis, the study aims to contribute to a deeper understanding of how the doctrine of incarnation, typically associated with Christianity, was adapted within an Islamic esoteric framework.

Keywords: Nusayrism; Shia; Ghulat; Incarnation; Docetism

ÖN SÖZ

Irak coğrafyasında hayat bulan ve günümüze kadar bâtni özelliklerini kaybetmeden varlığını sürdüren Nusayrilik, ya da bugün daha çok kullanılan adıyla Arap Aleviliği pek çok araştırmaya konu olmuştur. Özellikle XIX. yüzyıldan itibaren gün yüzüne çıkarılan mezhebe ait bazı otantik kaynaklarla birlikte Avrupalı ve Batılı bilim adamları topluluğun inanç sistemi hakkında kayda değer çalışmalar üretmiştir. Bunun yanı sıra son on yıllarda mezhebin ilk dönemine ait literatür hakkında da sayılı da olsa bazı araştırmalar yapılmıştır. Ülkemizde Nusayri cemaati ile ilgili yapılan çalışmalarda çoğunlukla mezhebin tarihi ve sosyolojik yönü ele alınmaktadır. Nusayri itikadı ile ilgili ise klasik dönem Mezhepler Tarihi eserleri temel alınmakla beraber son yıllardaki araştırmalarda modern dönem Nusayri metinleri de kullanılmıştır. Ancak ülkemizde genel olarak Nusayrilik özel olarak ise enkarnasyon inancı ile ilgili ilk dönem metinleri kullanılarak yapılmış bir çalışma maalesef yoktur.

Nusayri itikadına yön veren liderlerin eserleri temel alınarak mezhebin inanç sisteminin omurgasını teşkil eden maddi âlemde Tanrı'nın insan biçiminde görünmesi doktrinini ele alan bu çalışma, bir giriş ve üç ana bölümden oluşmaktadır. Çalışmamızın birinci bölümünde, Nusayriliğin kurucusu kabul edilen Ebu Şuayb Muhammed b. Nusayr el-Bekrî en-Nümeyrî ile mezhebin inançlarını sistemleştiren Seyyid Hüseyin b. Hamdân el-Hasîbî'nin eserlerinde Tanrı'nın görünümü meselesi ele alınmaktadır. El-Hasîbî'nin Irak'tan başka Suriye'de yeni bir cemaat oluşturmasıyla iki farklı ekolde temsil edilen Nusayriliğin farklı toplumsal şartlarda ürettiği metinlerin ele alınacağı ikinci bölümde, değişen teoloji ve değişimin sebepleri açıklanmaya çalışılacaktır. Son bölümde ise, modern dönem Nusayri edebiyatı ve bu eserlerin gün yüzüne çıkarılma süreci işlenmektedir. Ayrıca bu bölümde

ülkemizdeki çağdaş Nusayri şeyhlerin konumuzla ilgili görüşleri ele alınmaktadır.

Doktora tezi olarak hazırladığım bu çalışmanın ortaya çıkmasında birçok kişinin değerli katkıları olmuştur. Öncelikle tez danışmanlığımı tezin ilk aşamasından sonra üstlenen, zihni emeğini ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, kaynak konusundaki yardımları ve çok değerli katkıları için danışman hocam Doç. Dr. Mahmut Salihoğlu'na teşekkür ederim. Bir süre tez danışmanlığımı sürdüren ve Nusayrilikte enkarnasyon inancını bir tez konusu olarak öneren hocam Prof. Dr. Şinasi Gündüz'e, tezin ilk aşamasındaki katkılarından dolayı Prof. Dr. Hakan Olgun'a teşekkür ederim. Tez jürisinde yer alan hocalarım merhum Prof. Dr. Ömer Faruk Harman, Prof. Dr. Ramazan Yıldırım ve Prof. Dr. Ahmet Erhan Şekerci'ye ve özellikle teklif ve tavsiyeleri için Prof. Dr. Mehmet Ali Büyükkara'ya müteşekkirim. Elbette desteklerini hep yanımda hissettiğim sevgili anneme ve babama, tez çalışması münasebetiyle kendilerine yeterince vakit ayıramadığım eşim Rıdvan'a ve oğlum Mehmet Yekta'ya özel olarak teşekkür ederim.

Hatice ARSLAN
Bursa 2025

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	vii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR LİSTESİ	xi
GİRİŞ	1
I. Araştırmanın Amaç ve Önemi	1
II. Araştırmanın Kaynakları	2
III. Temel Problemler, Yöntem ve İçerik	3
IV. Enkarnasyon İnancı ve İslâm Dünyasındaki İlk Tezahürleri	7
V. Mezhebin İsimlendirilmesi Sorunu	14
BİRİNCİ BÖLÜM	
İLK DÖNEM NUSAYRİLİĞİNDE ENKARNASYON İNANCI	23
A. İbn Nusayr: Tanrı'ya Açılan "Kapı"	23
1. Tanrı Tasavvuru	31
2. Tanrı'nın Görünümü	36
3. Ehl-i Merâtib	41
a. Bab	42
b. Hamsetü'l-Eytam (Beş Yetim)	44
B. Hüseyin b. Hamdan el-Hasîbî: Öğretinin Sistemleşmesi	45
1. Tanrı'nın Tarihsel Görünümleri ve Siyâka Doktrini	51
a. Ma'nâ-İsim İlişkisi	58
b. İsim-Bab İlişkisi	59
2. Düalist Yorum	61
İKİNCİ BÖLÜM	
NUSAYRİLİĞİN YENİ MERKEZLERİ VE DEĞİŞEN TEOLOJİ	65
A. Bağdat'ta Nusayrilik	65
1. Ali ibn İsa el-Cisri	65
a. Tanrı'nın Görünmesinin Mahiyeti	66
B. Suriye Bölgesinde Nusayrilik	69
1. Muhammed b. Ali el-Cilli	69
a. Değişen Tanrı Algısı	72
(1) Yeni Eflatuncu Etki	72

(2) Tanrı'nın Yeni Unsuru: Bab	75
b. Tanrı'nın Görünümü	76
2. Ebu Saïd Meymun ibn Kâsım et-Taberani	79
a. Kutsal Zaman ve Tanrı'nın Görünümleri	86
(1) Ramazan Ayı ve Fıtr Bayramı ('İdu'l-Fıtr)	91
(2) Kurban Bayramı ('İdu'l-Adhâ)	94
(3) Gadîr-i Humm Bayramı	96
(4) Mübâhele Bayramı ('İdu'l-Mübâhele)	98
(5) Yatak Bayramı ('İdu'l-Firâş)	100
(6) Aşura Bayramı ('İdu 'Âşûrâ)	101
(7) Ömer'in Ölüm Günü (Maktel Dülâm)	104
(8) Şabân Ayı'nın Orta Gecesi (Leyletu'n-Nisf min Şa'bân)	106
(9) Milâd Gecesi (Leyletü'l-Milâd)	108
(10) 17 Mart (el-Yevmu's-Sâbi'i 'aşera min Âzâr)	110
(11) Nevruz (Yevmu'n-Nevruz)	112
(12) Büyük Perşembe (Hamîsü'l-Kebîr)	116
(13) Mihrican (Yevmü'l-Mihricân)	117
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
MODERN DÖNEM NUSAYRİLİĞİNDE ENKARNASYON İNANCI	119
A. XI. Yüzyıldan Modern Döneme Kısa Nusayri Tarihi	119
B. XIX. Yüzyıl Nusayri Eserlerinde Tanrı ve Tanrı'nın Tezahürleri	125
C. Modern Dönem Nusayrilerinde Enkarnasyon İnanç ve Ali'nin Tanrısallığı Sorunu	141
SONUÇ	149
BİBLİYOGRAFYA	153
DİZİN	163

KISALTMALAR LİSTESİ

AÜİFD	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
b.	: İbn
Bkz.	: Bakınız
bs.	: Basım
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
dn.	: Dipnot
Ed.	: Editör
EI	: Encyclopedia of Islam, New Edition
EIR	: Encyclopedia Iranica
ER ²	: Encyclopedia of Religion, Second Edition
ERE	: Encyclopaedia of Religion and Ethics
H.	: Hicrî
Haz.	: Hazırlayan
İA	: İslâm Ansiklopedisi
JAOS	: Journal of the American Oriental Society
Krş.	: Karşılaştırınız
MÖ.	: Milattan önce
MS.	: Milattan sonra
OMÜİFD	: Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
s.	: Sayfa/ sayfalar
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
Thk.	: Tahkik eden
ö.	: Ölüm tarihi
vd.	: Ve diğerleri
vrk.	: Varak
t.y	: Tarih yok
y.y.	: Yayımlanma yeri yok

